

Трибуна Молодого Вченого

Ярослав Короташ,
аспірант кафедри
цивільно-правових дисциплін
Міжрегіональної академії
управління персоналом

УДК 346.2:347.724 (477)

Проблеми солідарної відповідальності учасників товариства з обмеженою відповідальністю, що не виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу товариства

Формування статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю є одним з основних обов'язків його учасників. Невнесення вкладів до статутного капіталу не сприяє підсиленню стабільності кожного конкретного товариства зокрема та фінансової системи держави загалом. Чинне законодавство містять положення, які передбачають солідарну відповідальність учасників, що не виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу. В той же час, нормативне закріплення цього правила дещо відрізняється в залежності від законодавчого акту, окрім того на шляху його практичного застосування зустрічаються певні труднощі. Вивченням питання природи відповідальності учасників, що не внесли свої вклади до статутного

капіталу товариства з обмеженою відповідальністю займався ряд українських науковців, зокрема: І. В. Спасибо-Фатєєва, І. М. Кучеренко, Б. В. Шуба та інші. В той же час, комплексне виокремлення проблем, що виникають у зв'язку із застосуванням солідарної відповідальності, а також узагальнення та аналіз пропонує шляхів їх вирішення, не проводилось. Об'єктом даного дослідження є сукупність правовідносин, які регулюють правовий статус виникнення та реалізації солідарної відповідальності учасників товариств з обмеженою відповідальністю, що не виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу товариства. Предметом даного дослідження виступають норми українського законодавства, що встановлюють

ють солідарну відповідальність учасників товариств з обмеженою відповідальністю, що не виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу товариства, а також праці науковців з цього питання. Метою цього дослідження є аналіз існуючої нормативно – наукової бази та визначення проблем, що виникають при реалізації солідарної відповідальності, вироблення пропозицій для їх вирішення та аналіз доцільності існування такого виду відповідальності.

Відповідно до положень чинного законодавства товариство з обмеженою відповідальністю не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників, а учасники, що повністю виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу, ризикують лише вартістю такого вкладу. Нормативне закріплення цього правила різниться в залежності від законодавчого акту: так, частина 3 статті 80 ГК України передбачає, що учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів [1], а абзац 1 частини 2 статті 140 ЦК України передбачає, що учасники товариства з обмеженою відповідальністю не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів [2]. Закон України «Про господарські товариства» дещо інакше підійшов до врегулювання цього питання, відзначивши в частині 3 статті 50, що учасники несуть відповідальність в межах їх вкладів [3]. Враховуючи те, що з моменту передання майна у якості вкладу до статутного капіталу його власником чи розпорядником стає товариство, а учасник, що передав таке майно, уже не може відповідати ним, зазначена норма неодноразово справедливо критикувалося науковцями [4, с. 217], які вказували на необхідність її узгодження з іншими законодавчими положеннями [5, с. 76]. Видається, за приклад необхідно взяти норму ЦК

України як таку, що найбільш точно та повно відображає обмежену відповідальність учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Щодо відповідальності учасників товариства з обмеженою відповідальністю, які не виконали свій обов'язок із внесення вкладу, то абзац 2 частини 2 статті 140 ЦК України та частина 4 статті 50 ЗУ «Про господарські товариства» встановлюють їхню солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства у межах вартості невнесених ними частин своїх вкладів [2; 3]. Відповідно до законодавства солідарним є зобов'язання, у якому кредитор (або усі солідарні кредитори) має право вимагати повного або часткового виконання обов'язку як одним із, так і усіма разом солідарними боржниками. Тобто, дослівно трактуючи цю норму, кредитор товариства з обмеженою відповідальністю міг би на свій вибір звернутися з вимогою про повернення боргу як до самого товариства, так і до будь-якого з його учасників, що не внесли вкладів (у межах вартості їх невнесених частин). Але таке «прямолінійне» застосування таїть у собі певні проблемні моменти.

По-перше, кредитор, вирішивши стягнути борг із учасника товариства, може не мати достатньої кількості відомостей, адже інформація про сформованість статутного капіталу та розмір невнесених учасниками вкладів не належить до загальнодоступних. Навіть у випадку одержання кредитором балансу товариства, наявною буде лише інформація про несформованість статутного капіталу із зазначенням кількості внесених та невнесених коштів, без визначення хто саме з учасників та в якому обсязі виконав свій обов'язок із внесення вкладу.

По-друге, законодавство надає можливість учасникам внести вклад до статутного капіталу на протязі одного року з моменту державної реєстрації товариства. І хоча абзац 2 частини 2 статті 140 ЦК України та частина 4 статті 50 ЗУ «Про госпо-

дарські товариства» передбачають, що солідарну відповідальність несуть усі учасники, що не виконали обов'язку із внесення вкладу, необхідно враховувати те, що невиконанням вважатиметься невнесення вкладу після завершення одного року з моменту державної реєстрації товариства. Зважаючи на те, що солідарна відповідальність виникає внаслідок невнесення учасником свого вкладу, можемо стверджувати про наявну в учасників можливість ігнорувати вимоги кредиторів товариства до завершення цього строку, посиляючись при цьому на основні засади цивільного законодавства (зокрема, принцип справедливості) та обґрунтовуючи свою позицію тим, що ніхто не може бути примушений виконувати похідні зобов'язання (якою є солідарна відповідальність) до настання моменту необхідності виконання основного зобов'язання (яким є обов'язок із внесення вкладу). Ситуація із внесенням додаткових вкладів є практично аналогічною, за винятком того, що встановлення строку для внесення додаткового вкладу віднесено законодавцем до компетенції загальних зборів без встановлення яких-небудь часових рамок.

По-третє, не слід відкидати можливості виконання учасником товариства свого обов'язку із внесення вкладу в часовому проміжку між пред'явленням кредитором вимоги про виконання зобов'язання та одержанням ним рішення суду. Внесення учасником вкладу до моменту винесення рішення судом першої інстанції тягне за собою втрату предмету позову, адже суд розглядає справу в межах заявлених позивачем вимог та доведених обставин [6], а внесення вкладу в повному обсязі позбавляє учасника обов'язку відповідати солідарно з товариством. В той же час, вважаємо, що після винесення рішення суду учасник товариства буде зобов'язаний виконати його. Апеляційне та касаційне оскарження, обґрунтоване внесенням вкладу після винесення судом першої інстанції

навряд чи принесе результат, адже вищі інстанції, вважаємо, не матимуть підстав для скасування такого рішення.

Ще однією проблемою є врегулювання відносин між товариством та учасником, який не вніс вкладу, але виконав зобов'язання перед кредитором товариства. За результатами такого виконання учасник не одержує жодного документа, що б підтверджував виконання ним обов'язку із внесення вкладу до статутного капіталу (перелік цих документів та їх характеристика розглядалися в одній із попередніх публікацій автора [7]), адже фактично жодного майна ним до статутного капіталу товариства і не вноситься. Видається, що між товариством та учасником міг би відбуватися своєрідний взаємозалік, але частина 2 статті 144 ЦК України прямо забороняє звільняти учасників від обов'язку внесення вкладу, в тому числі шляхом зарахування вимог до товариства [2] – тобто учасник, що виконав зобов'язання товариства перед його кредитором не може вважатися таким, що вніс вклад до статутного капіталу цього товариства і в принципі не може претендувати на таке. Виходом для таких учасників буде оформлення відносин між ними та товариством, у яких учасник виступатиме новим кредитором, а товариство – боржником; це зобов'язання існуватиме паралельно та незалежно від зобов'язання із внесення учасником вкладу до статутного капіталу.

Вітчизняні науковці пропонують декілька різних підходів до вирішення цих проблем. Так, автори науково-практичного коментаря Цивільного кодексу України, відзначаючи, що учасники товариства, які не виконали свого обов'язку із внесення вкладів є солідарними боржниками, пропонують вважати відповідальність учасників стосовно товариства субсидіарною – тобто, на майно учасника може бути звернено стягнення лише за відсутності майна в достатньому обсязі у самого товариства [4, с. 218]; аналогічного підходу додер-

жуються С. В. Баранова та С. Ф. Кантурм [8, с. 29]. Застосування такого підходу, загалом, виглядає розумним в контексті існуючих норм, адже дозволило б згладити деякі гострі кути та виступити превентивним засобом. Тим не менш, цей підхід не передбачає одночасного вирішення усіх існуючих проблем. Окрім того, одночасна констатація факту наявності солідарної відповідальності із пропозицією застосовувати до тих самих відносин субсидіарну відповідальність містить у собі пряму суперечність – про те, що субсидіарну відповідальність слід відрізнити від солідарної, писали самі ж автори коментаря [9, с. 175], а відсутність субсидіарної відповідальності у цьому випадку також відзначали інші науковці [10, с. 9].

І. М. Кучеренко навпаки, вважає, що у цьому випадку йдеться не про відповідальність учасників, що не внесли свої вклади, а про виконання ними своїх зобов'язань. Так, науковець додержується думки про те, що учасник товариства з обмеженою відповідальністю насамперед є боржником товариства з невнесення вкладу, і тому він повинен вносити недовнесену суму вкладу товариству, а останнє має розраховуватися зі своїми кредиторами [11, с. 137]. Цю позицію підтримує і І. В. Спасибо-Фатєєва, відзначаючи, що в дійсності відбувається змішання понять відповідальності та ризику, оскільки учасники товариства з обмеженою відповідальністю насправді не притягуються до відповідальності по боргах товариства, а несуть ризик неможливості задоволення своїх вимог щодо виділення частки майна товариства пропорційно їх вкладу у статутний фонд. Ситуація не змінюється й у разі, якщо учасник не повністю вніс свій вклад до статутного фонду товариства, оскільки і тоді він відповідає не по боргах товариства, а по своїх власних боргах перед ним [12, с. 4].

Загалом, остання позиція видається більш зваженою. Вважаємо вида-
ється доцільно застосувати та законодавчо

закріпити підхід, що чітко розмежовуватиме відповідальність товариства перед кредиторами та відповідальність учасника, що не вніс вклад, перед товариством у зв'язку з його здатністю вирішити існуючі проблеми. Так, обмеження кредитора правом звернення лише до товариства автоматично:

- знімає необхідність пошуку кредитором інформації про сформованість статутного капіталу та про учасників, що не виконали обов'язок із внесення вкладу;

- унеможлиблює виникнення ситуацій із визнання позову кредитора до боржника (учасника товариства) безпредметним у зв'язку з внесенням останнім вкладу або й взагалі ігнорування ним вимог кредитора через наявність законодавчо наданого строку для внесення вкладу – товариство як єдино можливий боржник не матиме можливості скористатися такими аргументами;

- скасовує необхідність існування двох паралельних зобов'язань між товариством та учасником, що не виконав свій обов'язок із внесення вкладу, але виконав зобов'язання товариства перед його кредитором.

Видається, що для покращення ситуації доцільно було б також скоротити строк внесення вкладу до статутного капіталу після створення товариства та законодавчо встановити строк, на протязі якого можуть вноситись додаткові вклади.

Окремо слід зауважити, що деякі науковці (в контексті забезпечення гарантійної функції статутного капіталу) висловлюють пропозицію із покладення на інших учасників товариства з обмеженою відповідальністю відповідальності по оплаті частки, не внесеної кимось із учасників до статутного фонду [10, с. 6]. Не можемо погодитись з таким підходом з наступних причин. Доцільність існування гарантійної функції як такої в сучасних умовах викликає великий сумнів (цьому питанню буде присвячено окреме дослідження), окрім того, сама природа товариства з обме-

женою відповідальністю передбачає обмежену відповідальність учасника товариства, покладення на нього обов'язку виконання зобов'язання іншого учасника прямо суперечитиме їй (природі) та засадничим принципам створення товариства. Також вважаємо, що законодавцеві необхідно змінювати підхід до врегулювання проблеми невнесення вкладів та побудови нормативних актів таким чином, щоб учасники були зацікавлені як вносити свої вклади, так і максимально оперативного вирішувати питання участі в товаристві учасників, що не виконали свій обов'язок. Видається, одним із шляхів такого реформування є встановлення обмежень корпоративних прав, зокрема – права голосу на загальних зборах учасника, що не вніс вклад та права на одержання дивідендів усіма учасниками до моменту сформування статутного капіталу товариства в повному обсязі.

Підсумовуючи, зазначу, що відповідно до положень чинного законодавства товариство з обмеженою відповідальністю не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників, а учасники, що повністю виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу, ризикують лише вартістю такого вкладу. Нормативне закріплення цього правила різниться в залежності від законодавчого акту, проте найбільш точно та повно обмежену відповідальність товариств з обмеженою відповідальністю відображає норма, що міститься в ЦК України (а саме, абзац 1 частини 2 статті 140).

Законодавство передбачає, що у випадку невиконання обов'язку із внесення вкладу учасники товариства несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесених ними частин своїх вкладів, проте практичне застосування цієї норми стикається з певними труднощами. По-перше, інформація про сформованість статутного капіталу та розмір невнесених учасниками часток не належить до загально-

доступних. По-друге, законодавство надає можливість учасникам внести вклад до статутного капіталу на протязі одного року з моменту державної реєстрації товариства (а встановлення строку для внесення додаткового вкладу взагалі віднесено на розгляд загальних зборів), що дозволяє учасникам товариства ігнорувати вимоги кредиторів товариства до завершення цього строку. По-третє, навіть подача позову до суду на учасника, що не вніс свій вклад не гарантує одержання кредитором відповідного судового рішення, адже у випадку внесення учасником вкладу у повному обсязі буде втрачено предмет позову. Окрім того, законодавство забороняє звільняти учасників товариства від обов'язку із внесення вкладу шляхом зарахування вимог до товариства, що зумовлює необхідність існування двох паралельних зобов'язань між товариством та учасником, що не виконав свій обов'язок із внесення вкладу, але виконав зобов'язання товариства перед його кредитором.

Для вирішення цієї проблеми деякі науковці пропонують вважати відповідальність учасників, що не внесли свій вклад, субсидіарною. Застосування такого підходу, загалом, виглядає розумним і дозволило б згладити деякі гострі кути та виступити превентивним засобом. Але цей підхід прямо суперечить законодавчо закріпленому принципу солідарної відповідальності учасників, що не виконали обов'язок із внесення вкладів. Інша частина вчених дотримується думки про необхідність розмежування відповідальності товариства перед кредиторами та виконання учасниками своїх зобов'язань перед товариством. Підтримуючи цю позицію, вважаємо за доцільно застосувати та законодавчо закріпити підхід, що чітко розмежовуватиме відповідальність товариства перед кредиторами та відповідальність учасника, що не вніс вклад, перед товариством у зв'язку з його здатністю вирішити існуючі проблеми.

Окрім того, слід зауважити, що в науковому середовищі зустрічаються пропозиції із покладення на інших учасників товариства з обмеженою відповідальністю відповідальності по оплаті частки, не внесеної кимось із учасників до статутного фонду. Вважаємо, що сама природа товариства з обмеженою відповідальністю передбачає обмеження відповідальності учасників товариства і для вирішення проблеми невнесення вкладів за-

конодавцеві необхідно змінювати підхід до її врегулювання та побудови нормативних актів таким чином, щоб учасники були зацікавлені як вносити свої вклади, так і максимально оперативно вирішувати питання участі в товаристві учасників, що не виконали свій обов'язок. Одним із шляхів такого реформування може бути встановлення обмежень корпоративних прав.

Список використаних джерел

1. *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 № 436-IV // Офіційний Вісник України. – 2003. – № 11. – С. 462.
2. *Цивільний кодекс України* від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – С. 356.
3. *Про господарські товариства* : Закон України від 19 вересня 1991 № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – С. 682.
4. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України*: у 2 т.; за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця.- 5-е вид. перероб і доп.; К., 2013. – Т. I. – 832 с.
5. *Гура Р. М.* Товариство з обмеженою відповідальністю (правовий аналіз) / Р. М. Гура, Н. М. Божагора // Вісник Академії адвокатури України – Випуск 10 – 2007 – с. 75-78.
6. *Постанова* Пленуму Верховного Суду України «Про судові рішення в цивільній справі» № 14 від 18.12.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>
7. *Короташ Я. О.* Підтвердження факту внесення вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю/ Я. О. Короташ // Наукові праці МАУП. – 2014. – № 2(41). – С. 151-154.
8. *Баранова С. В.* Особливості функціонування товариства з обмеженою відповідальністю в Україні / С. В. Баранова, С. Ф. Кантур // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 222. – С. 28-30.
9. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України*: у 2 т.; за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця.- 5-е вид. перероб і доп.; К., 2013. - Т. II. – 1120 с.
10. *Шуба Б. В.* Відповідальність учасників господарського товариства як засіб захисту інтересів його кредиторів (порівняльно-правовий аналіз німецького і українського права): автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Б. В. Шуба. – Х., 2005. – 20 с.
11. *Кучеренко І. М.* Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: дис. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 / І. М. Кучеренко. – К., 2004. – 475 с.
12. *Спасибо-Фатеева І. В.* Проблеми відповідальності юридичних осіб / І. В. Спасибо-Фатеева // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 9. – С. 3-6.

Короташ Я. О. Проблеми солідарної відповідальності учасників товариства з обмеженою відповідальністю, що не виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу товариства

Стаття присвячена проблемі реалізації солідарної відповідальності учасників товариства з обмеженою відповідальністю, що не виконали свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу товариства. Здійснено аналіз чинного законодавства та праць вітчизняних науковців, за результатами якого обґрунтовано доцільність розмежування відповідальності товариства перед кредиторами та відповідальності учасника, що не вніс вклад, перед товариством.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, статутний капітал, вклад до статутного капіталу, солідарна відповідальність, невнесення.

Короташ Я. А. Проблемы солидарной ответственности участников общества с ограниченной ответственностью, которые не выполнили свой долг по внесению вклада в уставный капитал общества

Статья посвящена проблеме реализации солидарной ответственности участников общества с ограниченной ответственностью, которые не выполнили свой долг по внесению вклада в уставный капитал общества. Осуществлен анализ действующего законодательства и работ отечественных ученых, по результатам которого обоснована целесообразность разграничения ответственности общества перед кредиторами и ответственности участника, который не внес вклад, перед обществом.

Ключевые слова: общество с ограниченной ответственностью, уставный капитал, вклад в уставный капитал, солидарная ответственность, невнесение.

Korotash Y. Problems of joint and several liability of limited liability company participants, that haven't fulfilled their obligation to make a contribution to charter capital of the company

This article is devoted to the problem of implementation of joint and several liability of limited liability company and its participants, that haven't fulfilled their obligation to make a contribution to charter capital of the company. Complex analysis of current legislation and works of domestic scientists was conducted; as a result the expediency of division of company's responsibility to creditors and responsibility of participant, that haven't made his contribution to charter capital, to company was grounded.

Key words: limited liability company, charter capital, contribution to charter capital, joint and several liability, nonpayment.